

Tomáš Ľalík

ZÁVÄZNOŠŤ ROZHODNUTÍ ESLP A DEKONŠTRUKCIA ÚSTAVNÉHO PRÁVA

Abstrakt: Konvencionálne právo v podobe rozhodovacej činnosti ESLP, ako súčasť široko chápaného európskeho práva, je vo vzťahu k vnútroštátnemu právu externým právom. Záväznosť judikatúry ESLP a jej účinkov na vnútroštátne právo tradične naráža(la) na tri prekážky: individuálnu povahu rozhodnutí ESLP; minimálny štandard vytvorený Dohovorom a judikatúrou k nemu a nakoniec dôležitosť vzťahu medzi medzinárodným a vnútroštátnym právom. Príspevok, na základe judikatúry samotného ESLP, ako aj ústavných súdov členských krajín Rady Európy, poukazuje na prekonanie tejto paradigmy z čoho vyplýva, že každé rozhodnutie ESLP má *de facto* účinok *erga omnes*; minimálny štandard je nutné chápať a aplikovať dynamicky a judikatúra ESLP je nepriamo a sprostredkovane súčasťou práva ústavného aj v krajinách s formálne dualistickým vzťahom k medzinárodnému právu. Absolútne opustenie hierarchie prameňov práva sa však nejaví najvhodnejším riešením z titulu nepredvídateľného vývoja judikatúry ESLP. Ako vhodný deskriptívny a normatívny koncept vo vzťahu (nielen) judikatúry ESLP a národného právneho poriadku je pluralizmus, pre ktorý je typické vzájomné preniknutie rôznych právnych režimov. Nevyhnutnou súčasťou pluralizmu je dialóg medzi súdmi a sudcami najvyšších súdnych inštancií na národnej a nadnárodnej úrovni. Príspevok poukazuje nielen na nástroje, ktoré súdy a sudcovia majú k dispozícii a ich reálne využitie, ale aj na etický rozmer vzájomného dialógu.

Kľúčové slová: dohovor, judikatúra ESLP, ústavné právo, dekonštrukcia, dialóg

ÚVOD

Európske právo, chápané *sensu largo* (právo EÚ, ale aj právo Rady Európy), ako prvok globalizácie prinieslo zo sebou niekoľko problémov do tradičného ponímania práva. Európske právo, či už ako súčasť práva medzinárodného (právo Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv – „Dohovor“, „EDLP“), alebo ako *sui generis* (právo EÚ¹), je pre slovenský právny poriadok novinkou, s ktorou sme sa ani nestačili riadne oboznámiť a už sme sa stali jeho súčasťou, čo sa premietlo do každodennej konfrontácie. Najmä súdy sa musia fakticky a denno-denne vysporiadúvať s účinkami rôznych normatívnych právnych aktov, resp. aktov interpretácie a aplikácie súdnych orgánov v zjednotenej Európe. Okrem iného, účinky európskeho práva menia pohľad na tradičnú hierarchickú pyramídu prameňov práva vytvorenú H. Kelsenom, ktorá je ich vplyvom v súčasnosti narušovaná.

Keďže sa jedná o značne širokú problematiku presahujúcu svojou dĺžkou ambície príspevku, jeho jadro bude tvoriť judikatúra ESLP. Kým chápanie a vplyv judikatúry tohto súdneho orgánu na ústavné právo už bolo predmetom našich úvah na inom mieste², v tomto príspevku sa obmedzíme len na niekoľko styčných bodov medzi vnútroštátnym a konvencionálnym

¹ Odpoveď na komplikovanú otázku, či je právo EÚ právom *sui generis* alebo osobitnou časťou medzinárodného verejného práva, nechávame bokom. Existujú aj názory, že EÚ „sa kopírovaním schém a nástrojov typických pre štát dlhodobo snaží etatizovať, respektíve konštitucionalizovať“. GIBA, M. Európsky parlament a demokratický deficit Únie. In: Branislav Fridrich. *Perspektívy vývoja ústavného práva v podmienkach zjednocujúcej sa Európy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 31.

² Napr. ĽALÍK, T. Vplyv judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva na rozvoj ľudských práv v Slovenskej republike. *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 12, s. 1305–1324; ĽALÍK, T. Understanding the binding effect of the case-law of the ECtHR in domestic legal order. In: Jerzy Jaskiernia (ed.) *Efektynosc europejskiego systemu ochrony praw czlowieka*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012, s. 299–314.

právom, ktorými sú ľudské práva a slobody, resp. idea právneho štátu, ako v súčasnom diskurze dominujúce ústavné hodnoty. Príspevok má za cieľ v prvom rade poukázať na zmenu paradigmy chápania záväznosti rozhodnutí ESLP v jeho klasickom ponímaní, keď hlavné argumenty obmedzenia účinkov spočívajúce v (i) individuálnej povahe rozhodnutí, (ii) nesprávnom ponímaní minimálneho štandardu vytvoreného Dohovorom a judikatúrou k nemu a nakoniec (iii) tvrdeniu, že vzťah medzinárodného a vnútroštátneho práva hrá kľúčovú úlohu pre obmedzenie účinkov štrasburských rozhodnutí, už nereflektujú skutočnosť. Tieto argumenty si priblížime v prvej časti príspevku. Zároveň sa podujmeme na ich konfrontáciu s realitou a vývojom jednak vo vnútroštátnom práve, ako aj v rámci Rady Európy. Dôsledky plynúce z tejto konfrontácie pre ústavné právo, budú tvoriť druhú časť príspevku.

1. LIMITY ZÁVÄZNOSTI ROZHODNUTÍ SÚDU

Vo všeobecnosti je ESLP jediný orgán, ktorý je oprávnený interpretovať záväzky, ktoré pre zmluvné strany vyplývajú z Dohovoru (čl. 32 EDLP). Zároveň je aj jeden z vrcholných súdov v Európe, pričom právom ho niektorí autori nazývajú aj európskym ústavným súdom.³ Tento významný súdny orgán prisudzuje svojim rozhodnutiam účinok *erga omnes*, či tzv. plný účinok. Čo rozumieme pod pojmom plný účinok sa pokúsime hneď aj vysvetliť. Na jednej strane ide o chápanie individuálneho rozhodnutia v širších súvislostiach, najmä ako interpretácia záväzkov vyplývajúcich z EDLP pre členské krajiny Rady Európy (tzv. *res interpretata*).⁴ Uvedené im umožňuje lepšie plniť ich záväzky, avšak často spôsobuje aj nejasnosti ohľadom predikcie konkrétneho obsahu týchto záväzkov.

Na druhej strane, ESLP (podobne ako Súdny dvor EÚ⁵) neberie do úvahy hierarchické usporiadanie prameňov vnútroštátneho práva, keď aj jednotlivé ustanovenia ústavy sa môžu ocitnúť v rozpore s EDLP.⁶ Teda pre obmedzenie účinkov rozhodnutí ESLP z pozície samotného súdu nie je vnútroštátne právo vôbec dôležité ani ako právo ústavné či podústavné. Úlohou štrasburského súdu je, ako to sám tvrdí v dlhodobu stabilnej judikatúre, len posudzovať, či zásah do práva alebo slobody na národnej úrovni neznamená aj porušenie EDLP, ktorý sa štáty zaviazali dodržiavať, neberúc do úvahy dôležitosť vnútroštátnej normy.⁷ Obmedzenia účinkov jeho rozhodnutí tak len ťažko môžeme hľadať na európskej úrovni, ale musíme sa presunúť na úroveň národnú, kde najmä najvyššie súdne inštalácie istým spôsobom vyznačujú hranice rozhodovacej činnosti ESLP.

Rozvíjajúc prvú časť príspevku, pozornosť sústredíme najprv na obmedzenie účinku rozhodnutí ESLP, ktoré spočívajú nielen v povahe a vlastnostiach tohto rozhodnutia, ale aj v jeho individuálnom chápaní. Potom sa zameriame na celkové chápanie Dohovoru ako

³ Por. GREER, S. *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 7.

⁴ Por. *Karner c. Rakúsko*, sťažnosť č. 40016/98, z 24.07.2003, § 26: „Rozsudky neslúžia len pre rozhodovanie jednotlivých prípadov pred Súdom, ale sú chápané širšie, pre objasnenie, zaistenie a zdokonalenie pravidiel vytvorených Súdom, a tým prispievajú k dodržiavaniu záväzkov, ktoré štáty zobrali na seba ako zmluvné strany.“, či *Rantsev c. Cyprus a Rusko*, sťažnosť č. 25965/04, rozhodnutie zo dňa 07.01.2010, § 197.

⁵ Napr. *Tanja Kreil C-285/98*, resp. *Michaniki C-213/07*.

⁶ Por. rozhodnutie Veľkej komory *Sejdić a Finci c. Bosna a Hercegovina*, sťažnosti č. 27996/06 a 34836/06, z 22.12.2009; v predmetnom prípade išlo o situáciu, keď sa Ústava Bosny a Hercegoviny, ktorá je zároveň aj súčasťou medzinárodnej zmluvy z Daytony, ktorá ukončila občiansku vojnu v Bosne, dostala do rozporu s EDLP.

⁷ Napr. rozhodnutie Veľkej komory *Van der Heijden c. Holandsko*, sťažnosť č. 42857/05 z 03.04.2012, § 57.

dokumentu obsahujúceho minimálny štandard ochrany ľudských práv v Rade Európy a jeho limitov, ktoré sú často chápané nesprávne na národnej úrovni.⁸ A nakoniec dostane priestor otázka rozhodovacej činnosti ESLP s normami (materiálneho) ústavného práva, ktoré môžu tvoriť obmedzenie účinkov jeho rozhodovacej činnosti.

1.1 Obmedzenie účinkov rozhodnutia spočívajúce v povahe rozhodnutia ESLP

Prvé ohraničenie efektu rozhodnutí Súdu nachádzame už v samotnom Dohovore. Závazok štátov podriaďiť sa rozhodnutiam Súdu podľa čl. 46 Dohovoru závisí od typu rozhodnutia. Rozhodnutie ESLP nepochybne disponuje **materiálnou (normatívnou) právnou silou**, t.j. právne prehlásenia sú záväzné pre procesné strany v konaní. Materiálna právna sila rozhodnutia však nie je absolútna. Námietky voči nej najlepšie formuloval Spolkový ústavný súd vo veci *Görgülü*, keď ich ohraničil v troch rovinách:

- a) *rationae personae* – rozhodnutia sú záväzné len pre štát, ktorý je procesnou stranou v konaní, pričom ostatné štáty v doslovnej interpretácii čl. 46 ods. 1 EDLP nie sú ním *explicité* viazané⁹;
- b) *rationae materiae* – účinok rozsudku je obmedzovaný len na konkrétne prejednávajú vec pred ESLP a nevzťahuje sa na inú vec¹⁰;
- c) *rationae temporis* – právna sila rozsudkov Súdu je ohraničená na čas pred vydaním rozhodnutia, a tak sa nevzťahuje na okolnosti po jeho vydaní, ktoré sa môžu meniť.¹¹

Akokoľvek snaha o klasifikáciu musí skôr či neskôr naraziť na výnimky. Nie je tomu inak ani v tomto prípade. Preto okrem tejto striktnej klasifikácie je nutné spomenúť aj tie (naj)staršie rozhodnutia ESLP, v ktorých súd neváhal a identifikoval legislatívne príčiny individuálnych porušení, či už ako priamej obete (napr. *Marckx c. Belgicko*), alebo ako potencionálnej obete (*Norris c. Írsko*). ESLP rovnako uvádza, že zmluvné strany sa už pri ratifikácii Dohovoru zaviazali, že *inter alia* aj ich národná legislatíva je súladná s Dohovorom.¹² Teda individuálne chápanie rozhodnutí ESLP nie je vždy namieste. Národný poriadok môže totiž obsahovať všeobecné právne normy, ktoré sú v rozpore s Dohovorom, aj keď podnet pre sťažnosť dala aplikácia týchto noriem na konkrétny prípad.

Aby sme učinili zadosť aj samotnému vývoju, ktorý prebehol v rámci Rady Európy, je nutné spomenúť, že koncept individuálnych rozsudkov od roku 2004 prešiel ešte väčšou zmenou. Zmena spočívala najmä zavedením praxe tzv. pilotných rozsudkov zo strany ESLP, ktoré však

⁸ V tomto smere napr. rozhodnutie Ústavného súdu SR PL. ÚS 6/09 o zásade „trikrát a dost“, kde judikatúra ESLP bola jedným z hlavných argumentov, prečo ustanovenia Trestného zákona sú v súlade s Ústavou.

⁹ Por. aj totožné tvrdenie bývalého sudcu štrasburského súdu; RESS, G. The Effect of Decisions and Judgements of the European Court of Human Rights in the Domestic Legal Order. *Texas International Law Journal*, Spring 2005, s. 374.

¹⁰ Pojem konkrétnej veci je však predmetom diskusie. Nebude porušením záväzku brať do úvahy rozhodnutia ESLP, ak v konaní pred domácimi súdmi existujú iné okolnosti prípadu ako tie, na ktoré sa vzťahuje rozhodnutie ESLP. Je ale úlohou súdov dostatočne preukázať a vysvetliť, ktoré okolnosti ho viedli k tomu, že na daný skutkový stav (ne)aplikoval rozhodnutie ESLP (klasické *distinguishing*); napr. I. ÚS 150/2010, § 29. V tejto súvislosti S. Greer vyslovuje zaujímavú myšlienku, že práve právnici budú tými, ktorí sa budú snažiť hľadať dôvody, prečo by konajúci súd nemal nasledovať rozhodnutie ESLP; GREER, S. op. cit. v pozn. 5, s. 281.

¹¹ BVerfGE, 2 BvR 1481/04 z 14.10.2004, § 50.

¹² Napr. rozhodnutie *Maestri c. Taliansko*, sťažnosť č. 39748/98, rozhodnutie Veľkej komory zo dňa 17.02.2004, § 47, cit. FYRNY, M. Expanding Competences by Judicial Lawmaking. *German Law Journal*, 2011, roč. 12, č. 5, s. 1235.

nenášli svoje odzrkadlenie v zmene znenia čl. 46 Dohovoru, a to ani po vstupení do účinnosti Protokolu č. 14.¹³ V nich súd identifikuje systematické, resp. štrukturálne problémy vnútroštátneho práva (legislatíva, interpretácia, aplikácia) a zároveň zdroj týchto problémov, najmä v prípade, ak je pravdepodobné, že daný problém dáva dôvod pre podanie niekoľkých sťažností.¹⁴ V týchto prípadoch ESLP extenzívnou interpretáciou čl. 46 Dohovoru, pomáha štátu nájsť vhodné riešenie, ktoré zároveň uvedie aj vo výroku rozsudku.¹⁵ Zároveň môže určiť lehotu, do ktorej je štát povinný urobiť kroky navrhované zo strany ESLP, pričom na neurčito odloží sťažnosti produkujúce rovnaké narušenia Dohovoru (tzv. *clone cases*).¹⁶ Ako si všimajú niektorí autori, práve pilotné rozhodnutia majú priamy vplyv na materiálne chápaný záväzok tvorby práva zo strany ESLP, keďže národná legislatíva je povinná nasledovať rozhodnutia súdu a zmeniť legislatívu, ktorá je v rozpore s rozhodnutiami tohto súdu. Takýmto typom rozhodnutia sa jednoznačne rozšírila záväznosť rozhodnutí ESLP *rationae temporis*, ale aj *rationae materiae* nad rámec znenia čl. 46 Dohovoru bez jeho explicitnej zmeny.¹⁷

K limitu *rationae personae* uvádzame, že aj napriek tomu, že v Dohovore, či relevantnej judikatúre ESLP, nie je explicitne stanovené, že rozhodnutia súdu majú záväzný účinok aj pre strany, ktoré nie sú procesnými stranami v konkrétnom prípade, implicitne a de facto tomu tak je z niekoľkých dôvodov. Po prvé, z čl. 1 EDLP vyplýva povinnosť pre zmluvné strany priznať každému v ich jurisdikcii práva a slobody uvedené v Dohovore. Podľa nášho názoru, okrem povinnosti procesnej strany napraviť porušenie v konkrétnom prípade (či už formou reštitúcie alebo relutárnej náhrady) a prispôsobiť národný štandard ochrany ľudských práv konvencionálnemu, toto ustanovenie môže byť vyložené aj ako záväzok pre všetky ostatné zmluvné strany zaručiť práva a slobody tak, ako ich v konkrétnom prípade vyložil a aplikoval ESLP. Inými slovami, čl. 1 Dohovoru zakladá *erga omnes* účinok, ktorý z temporálnej perspektívy stanovuje povinnosť pre ostatné zmluvné strany *ex ante* nasledovať štrasburské štandardy ochrany ľudských práv. Aj doslovný jazykový výklad čl. 1 podporuje tento záver, keď obsahuje (i) všeobecný záväzok (ii) všetkých zmluvných strán.

Po druhé, aj keď o precedენტnej povahe rozhodnutí ESLP sa vedú polemiky, najmä do akej miery je sám súd viazaný predchádzajúcimi rozhodnutiami¹⁸, princíp právnej istoty, z ktorého sa odvodzuje princíp dôvery v právo a súdne rozhodnutie, je stále relevantný. Za predpokladu existencie rovnakých okolností prípadu, ktoré už ESLP posudzoval, napr. proti inej krajine, je veľký predpoklad, že súd vydá totožné rozhodnutie. Ako uviedla Veľká komora v rozhodnutí *Vilho Eskelinen c. Fínsko*¹⁹, súd sa neodchýli od svojich precedensov, pokiaľ

¹³ Normatívnym základom pre tento druh procedúry je tak Odporúčanie Výboru ministrov Rec (2004)6, resp. jeho rezolúcia Rec (2004)3.

¹⁴ V tomto momente si súd pomáha štatistikou buď už skôr rozhodnutých vecí alebo prebiehajúcich konaní proti danej krajine týkajúcich sa rovnakých vecí, por. napr. *Dimitrov a Hamanov c. Bulharsko*, rozhodnutie z 10.05.2011, sťažnosti č. 48059/06 a 2708/09, § 110.

¹⁵ Pre bližšiu aplikáciu pozri Pravidlo 61 Pravidiel súdu, ktoré sa menilo 01.04.2011.

¹⁶ Pre diskusiu o pilotných rozsudkoch por. napr. BUYSE, A. The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Chalanges. *Nomiko Vima. Greek Law Journal*. 2009, roč. 57, s. 1890–1902.

¹⁷ Por. FYRNY, M. op. cit. v pozn. 14, s. 1244–1246.

¹⁸ Por. napr. WILDHABER, L. Precedent in the European Court of Human Rights. In: Luzius Wildhaber. *The European Court of Human Rights, 1998–2006: History, Achievements, Reform*. N. P. Engel, Publisher, 2006, s. 155–156; MOWBRAY, A. An Examination of the European Court of Human Rights Approach to Overruling its Previous Case-Law. *Human Rights Law Review*, 2009, roč. 9, č. 2, s. 182; RESS, G. op. cit. v poz. 11, s. 374 atď.

¹⁹ Sťažnosť č. 63235/00, rozhodnutie zo dňa 19. apríla 2007, § 56.

k tomu nebudú dobré dôvody (najmä evolúcia a dynamická interpretácia Dohovoru), keďže aj on sám musí dodržiavať princípy rovnosti, právnej istoty a predvídateľnosti rozhodovania.

Po tretie princíp rovnosti vyžaduje, aby práva a slobody zaručené Dohovorom boli využívané v každom členskom štáte Rady Európy bez ohľadu na veľkosť, dôležitosť, hospodársku situáciu, či históriu. Opačný záver by viedol k zníženiu efektivity ochrany ľudských práv, dvojkolajnosti judikatúry, a tak ku vzniku nerovnosti nielen medzi štátmi/členmi, ale aj medzi obyvateľmi, čo je zjavne neakceptovateľné. Účelom existencie Dohovoru je vytvorenie kultúry ľudských práv medzi členskými štátmi aspoň na minimálnom základe, ktorý Dohovor garantuje.

Ďalšími argumentmi v prospech uvedeného prístupu je kritická situácia na samotnom súde, resp. možnosť vzniku nepriamej záväznosti štrasburských štandardov prostredníctvom práva EÚ.²⁰

Nezostáva nám nič iné, len priznať, že doslovné znenie čl. 46 EDLP, limitujúce účinky rozhodovacej činnosti ESLP, už dávno nezodpovedá súčasnosti. Preto je nutné modifikovať tvrdenie o limitujúcom účinku rozhodnutí súdu, ktoré spočívajú v individuálnej povahe rozhodnutí.

1.2 Minimálny štandard

Ďalším častým argumentom obmedzenia záväznosti a účinkov rozhodnutí je **minimálny štandard** ochrany ľudských práv predvídaný v čl. 53 Dohovoru: „Nič v tomto Dohovore sa nebude vykladať tak, akoby obmedzovalo alebo rušilo ľudské práva a základné slobody, ktoré môžu uznať zákony každej vysokej zmluvnej strany alebo každý iný dohovor, ktorého je stranou.“ Význam minimálneho štandardu treba vidieť, podľa nás, v dvoch rovinách. Po prvé, jeho účelom je predovšetkým harmonizácia ochrany práv a slobôd vo všetkých štátoch Rady Európy.²¹ Síce EDLP chýbajú národné zvláštnosti, ktoré formujú časť všetkých vnútroštátnych ústavných katalógov ľudských práv, no na druhej strane, obsahuje spoločné črty európskeho ústavného vývoja vo všeobecnosti, ktoré nie sú vždy vyjadrené v jednotlivých národných ústavách. Preto je EDLP schopný vytvárať celoeurópsky minimálny štandard garancií ľudských práv.²² Uvedené sa prejavuje dosť výrazne pri tak citlivých kauzách, ako sú napr. potraty, či eutanázia, kde ESLP (zatiaľ) uskutočňuje self-restraint a na druhej strane aktivizmom v oblasti procesných záruk a garancií.²³

Druhý význam spočíva v tom, že národné orgány zmluvných strán nie sú zväzované interpretáciou štrasburského súdu takým spôsobom, že by štandard ochrany práv a slobôd nemohli

²⁰ K ostatnému bodu por. aj BOBEK, M. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. In: Zdeněk Kühn, Michal Bobek, Radim Polčák (eds.) *Judikatura a právní argumentace*. Praha: Auditorium, 2006, s. 88–89.

²¹ Por. ZUPANČIČ, B. Constitutional Law and the Jurisprudence of the European Court of Human Rights: An attempt at a Synthesis, *German Law Journal*. 2001, č. 10, § 14, resp. 16.

²² Por. aj LORZ, A. R. Emergence of European Constitutional Law. In: Eibe Riedel (ed.) *Recent Trends in German and European Constitutional Law*. Springer, 2007, s. 56.

²³ Napr. rozhodnutie Veľkej komory vo veci *Micallef c. Malta*, sťažnosť č. 17056/06 z 15.10.2009 o tom, že sa čl. 6 EDLP vzťahuje aj na predbežné opatrenia v občianskoprávnom konaní; či Veľká komora *Scoppola c. Taliansko* (č. 2), sťažnosť č. 10249/00, zo 17.09.2009, kde Veľká komora rozhodla, že v rámci čl. 7 existuje povinnosť udeliť za trestný čin menej prísny trest, ako ten, ktorý hrozil v čase spáchania tohto činu (tzv. princíp retroaktivity miernejšieho trestu), a tak prekonal dovtedajšiu judikatúru Súdu. Podľa Karola Klíma je EDLP „ústavnou deklaráciou v znení stoviek najmä procesných precedensou“; KLÍMA, K. Interpretácia rozsah právneho rádu v rozhodovaní ústavného súdu. In: Karel Klíma (ed.). *Interpretace práva ústavními soudy (teoretická reflexe)*. Plzeň: Aleš Čenek, 2006, s. 8.

stanoviť vyššie. Situácia *a contrario* by viedla k záveru, že nemôžu vytvárať právo, ktoré by poskytovalo širší rozsah práv jednotlivcom. Výklad je pre nich veľmi dôležitý ako výkričník minimálneho štandardu, ktorý má nájsť svoje premietnutie vo vnútroštátnom práve. Ale vnútroštátny orgán môže rozhodnúť, že ústava daného štátu vyžaduje vyšší štandard ako Dohovor.²⁴ Inými slovami, čl. 53 EDLP je určený a má význam aj pre národné orgány, aby upravili ľudské práva štedrejšie na vnútroštátnej úrovni, ako stanovuje Dohovor vykladaný ESLP. Odkaz minimálneho štandardu Dohovoru je aktuálny tak pre ESLP a jeho prípadný prílišný aktivizmus, ako aj pre národné orgány, aby neboli brzdené pri úprave a vývoji ľudských práv, avšak rešpektujúc dynamický minimálny štandard vyjadrený v čl. 53 Dohovoru. Vyjadrené slovami bývalého predsedu Ústavnej rady Roberta Badintera, Dohovor predstavuje spoločnú inšpiráciu pre členské krajiny pri úprave ľudských práv na národnej úrovni.²⁵

Okrem interpretačného obsahu, má minimálny štandard aj svoje praktické dôsledky, ktoré sa prejavujú na dvoch úrovniach – procesnej a hmotnoprávnej. Ako sa v realite obe roviny prejavujú rozdielne, môžeme demonštrovať na dvoch prípadoch najvyšších súdnych inšancií – poľského Ústavného tribunálu a írského Najvyššieho súdu.

V prvom prípade sa poľský Ústavný tribunál (sp. zn. SK 30/05) zaoberal dlhodobou praxou Najvyššieho súdu, opretou o príslušné ustanovenie Trestného poriadku, ktorou odmietal dovolania ako zjavne neopodstatnené bez vyhotovenia písomného rozhodnutia a bez účasti procesných strán, ktoré neboli na takéto konanie ani predvolané. Takáto prax bola v súlade s Dohovorom a Poľsko sťažnosti týkajúce sa čl. 6 Dohovoru vyhrávalo.²⁶ Ústavný tribunál však uviedol, že zhoršenie existujúceho štandardu síce nenaráža na prípadnú sťažnosť pre porušenie medzinárodného práva, ktoré viaže zmluvné strany Dohovoru²⁷, ale aj napriek tomu prišiel k záveru, že uvedené ustanovenie Trestného poriadku je v rozpore s princípom právneho štátu spolu s princípom proporcionality, právom na súdnu ochranu a nakoniec s procesnými prostriedkami určenými na ochranu práv a slobôd.

Z hmotnoprávnej perspektívy minimálneho štandardu je zaujímavé rozhodnutie Najvyššieho súdu Írska vo veci *McD. -v- L & amor* z 10.12.2009, týkajúce sa rozhodnutia Vyššieho súdu, kde sudca priznal ochranu podľa čl. 8 EDLP tzv. *de facto* rodine, ktorá v tomto prípade pozostávala z lesbického páru žien.²⁸ Tento typ ochrany Vyšší súd poskytol aj napriek absencii relevantnej judikatúry ESLP v tejto oblasti, ktorá by chránila homosexuálne orientované páry podľa čl. 8 Dohovoru,²⁹ a tak v podstate zvýšil štandard ochrany ľudských práv nielen v porovnaní s EDLP, ale aj domácim (ústavným) právom.

²⁴ Por. aj argumentáciu Helsinského výboru pre ľudské práva v konaní pred Ústavným tribunálom Poľskej republiky, sp. zn. SK 30/05 z 16.02.2006, s. 19.

²⁵ BADINTER, R. La Convention européenne des droits de l'Homme et le Conseil constitutionnel. In: Paul MAHONEY et al. (eds). *Protection des droits de l'Homme: la perspective européenne / Protecting Human Rights: the european perspective, Mélanges à la mémoire de / Studies in memory of Rolv RYSSDAL*. Kolín: Carl Heymanns Verlag, 2000. s. 84–85.

²⁶ Napr. *Walczak c. Poľsko*, sťažnosť č. 77395/01, rozhodnutie zo 07.05.2002.

²⁷ Rozhodnutie poľského Ústavného tribunálu SK 30/05, § 3.3; Tribunál uviedol, že nemôžeme predpokladať, že vždy a v každom prípade zníženie určitého štandardu, ak len nejde ešte nižšie ako je minimálna úroveň garantovaná Dohovorom, bude považované za súladné s ústavou. Zákonodarca je oprávnený ustanoviť daný štandard vyššie. Ak bude mať takýto štandard ústavnú formuláciu, potom jeho zníženie môže byť uznané za rozporné s ústavou a pri niektorých právach jednotlivca chránených Dohovorom, pribudne rovnako porušenie práv v Dohovore. Je tomu tak preto, lebo práve EDLP je základom ustanovenia vyššieho štandardu ochrany ľudských práv vo vnútroštátnom práve, ktoré sú v ňom primárne chránené, čo odôvodňuje tvrdenie o porušení práv jednotlivca v rámci Dohovoru.

²⁸ Rozhodnutie č. 186/2008, [2009] IESC 81.

²⁹ Napr. *Mata Estevez c. Španielsko*, sťažnosť č. 56501/00, z 10.05.2001; kde Súd uviedol, že na homosexuálne páry

Írsky Najvyšší súd v rozhodnutí posudzoval, či Vyšší súd mohol takýmto spôsobom predpokladať istý vývoj judikatúry Súdu k čl. 8 EDLP, keď ho k tomu nabáda aj čl. 2 zákona z r. 2003 o Európskom dohovore o ľudských právach (*The European Convention on Human Rights Act 2003*), ktorý inkorporoval EDLP do vnútroštátneho právneho poriadku. Zákon stanovuje, že súd je povinný interpretovať a aplikovať zákony a princípy právneho štátu, pokiaľ je to možné, v súlade so záväzkami, ktoré pre štát vyplývajú z ustanovení Dohovoru. Pritom je súd povinný odkázať v danom rozhodnutí na čo najväčšie množstvo relevantných materiálov, ako napr. vyhlásenia, rozhodnutia, právne názory alebo rozsudky ESPL.

Najvyšší súd zdôraznil, že primárne je úlohou ESPL vykladať ustanovenia EDLP a že národné súdy nie sú súdmi Európskeho dohovoru (čl. 99 rozhodnutia). Najvyšší súd sa odvolal v čl. 100 aj na rozhodnutie už bývalej Snemovne Lordov vo veci *R. (Ullah) v. Special Adjudicator*,³⁰ v ktorom Lord Bingham vyjadril známe „no more, certainly no less rule“, čo bolo neskôr nazvané ako tzv. zrkadlové pravidlo (*mirror rule*)³¹ a ktoré pre lepšiu ilustráciu uvádzame v celej šírke:

„Pri rozhodovaní súčasnej otázky, je Snemovňa povinná, podľa čl. 2(1) Human Rights Act, 1998, brať do úvahy každú relevantnú rozhodovaciu činnosť Štrasburgu. Kým takáto rozhodovacia činnosť nie je právne záväzná, je prijímané, že súdy by mali nasledovať každú jasnú a konštantnú judikatúru štrasburského súdu, ak neexistujú osobitné okolnosti. Tento prístup zohľadňuje skutočnosť, že Dohovor je medzinárodná dohoda a jej výklad uskutočňuje štrasburský súd. Z tohto vyplýva, že národný súd, ktorý je subjektom povinnosti podľa čl. 2, by nemal bez osobitných dôvodov zmierňovať alebo oslabovať účinok štrasburskej judikatúry. Je samozrejme na členských krajinách priznať práva vo väčšom rozsahu, ako sú garantované Dohovorom, ale také ustanovenia by nemali byť výsledkom interpretácie Dohovoru národnými súdmi, keďže význam Dohovoru by mal byť rovnaký v rámci všetkých členských krajín. Povinnosťou národných súdov je držať krok so štrasburskou judikatúrou ako sa vyvíja v čase, nič viac, ale určite nič menej.“³²

Najvyšší súd v Írsku prišiel k záveru, že národný súd sa môže odchýliť od interpretácie vnútroštátneho práva len v prípade, ak je potrebné, aby predmetné vnútroštátne ustanovenie bolo v súlade so záväzkami štátu podľa EDLP. Existujúca rozhodovacia činnosť ESPL jasne naznačuje, že koncept *de facto* rodiny nečerpá ochranu z čl. 8 EDLP. Ani zákon z roku 2003 neposkytuje neohraničený mechanizmus pre írské súdy predbiehať Štrasburg (čl. 105 rozhodnutia). Avšak aj keby čl. 8 Dohovoru v interpretácii Súdu poskytoval ochranu homosexuálnym párom, situáciu by upravovalo ústavné právo Írska, ktoré jasne stanovuje, že rodina je

sa nevzťahuje ochrana čl. 8 EDLP a naďalej je to oblasť, kde štáty požívajú širokú slobodu uváženia; obdobne aj Súdny dvor EÚ v prípade C-249/96 *Grant* (1998). V súčasnosti ide už o prekonaný problém, na ktorý dala odpoveď samotná judikatúra ESPL vo veci *Schalk a Kopf c. Rakúsko*, sťažnosť č. 30141/04, § 93 a 94, kde ESPL priznal aj osobám rovnakého pohlavia, ktoré žijú v stabilnom partnerskom zväzku, ochranu rodinného života podľa čl. 8 Dohovoru. Inými slovami, teda prišlo k zvýšeniu minimálneho štandardu.

³⁰ *R. (Ullah) v. Special Adjudicator* [2004] 2 AC, 323.

³¹ Napr. LEWIS, J. *The European Ceiling on Human Rights. Public Law*. 2007, s. 726.

³² Por. aj *M v. Secretary of State for Work & Pensions* [2006] AC 9, kde Snemovňa Lordov uviedla: „... bolo by veľmi nevhodné pre súdy tejto krajiny priznávať účinky právam v Dohovore, aby sa tak dostali mimo rámca štrasburskej interpretácie relevantného článku Dohovoru.“; tento postoj bol už minimálne v jednom rozhodnutí modifikovaný takým spôsobom, že Najvyšší súd Spojeného kráľovstva interpretuje Dohovor kreatívne, a tým predbieha samotnú judikatúru ESPL, por. LEWIS, J. *Re P: an exception to the 'no more, certainly no less rule'*. *Public Law*. 2009, 1, s. 43.

založená na manželstve medzi mužom a ženou, a že inštitúcia *de facto* rodiny neexistuje (čl. 77 a 78 rozhodnutia).

Načrtnutá koncepcia, ktorá chápe rozhodnutia ESLP ako minimálny štandard v negatívnom význame, resp. ako zákaz predbiehať Štrasburg pri interpretácii Dohovoru s poukazom na to, že judikatúra ešte neexistuje, poprípade je plne v rozhodnutí zohľadnená, sa v praxi môže ukázať ako nesprávna. Existuje niekoľko prípadov (okrem spomínaného prípadu Írska), kde práve najvyššie súdne inštanície v členských krajinách, odvolávajú sa na vtedy aktuálnu judikatúru ESLP, nezistili porušenie základných práv jednotlivca, ktorý sa neskôr obrátil práve na ESLP, pričom ten zistil porušenie.

Ako príklad môže slúžiť rozhodnutie *Van Kück c. SRN*³³, kde nemecké súdy rozhodli, že poistné nezahŕňa náhradu nákladov za zmenu pohlavia jednotlivca. Štrasburský súd prišiel k opačnému záveru, a to, že odmietnutie preplatenia takejto operácie je porušením čl. 8 EDLP, keďže takáto sebadefinícia osoby je samotným základom sebarealizácie každej osoby (§ 73). Na tomto by nebolo nič nezvyčajné, keďže ESLP už podobné závery aplikoval, vychádzajúc pritom z významného rozhodnutia vo veci *Goodwin c. Spojené kráľovstvo*³⁴, v ktorom uznal, že zmene pohlavia pri transsexuáloch korešponduje pozitívny záväzok štátov túto zmenu zohľadniť aj tým, že im túto novú identitu právne uznajú. Pozornosť je však potrebné upriamiť na inú skutočnosť. Najmä na to, že prípad *Van Kück* bol nemeckými súdnymi orgánmi prejednávaný *v čase pred* rozhodnutím vo veci *Goodwin*. Inými slovami, štandard, ktorý aplikovali súdy v SRN bol v čase rozhodovania plne v súlade s judikatúrou v Štrasburgu. Avšak ani takýto predpoklad nestačil k tomu, aby neskôr SRN neporušila Dohovor. Národné orgány (súdy) sú tak nútené vykladať EDLP a následne vnútroštátny katalóg ľudských práv evolučne a predpokladať do istej miery vývoj judikatúry v ESLP s cieľom vyhnúť sa porušeniu. Postup a contrario môže založiť medzinárodnoprávnu zodpovednosť štátu za nerešpektovanie EDLP.³⁵ Takýmto spôsobom je modifikovaná nielen deklaratórna povaha rozhodnutí ESLP, ale zároveň aj efekty rozhodnutia, ktoré už nemusia byť nevyhnutne *ex nunc*, ale môžu byť aj *ex tunc*. Najmä sudcovia vrcholných súdnych inšancií by pri prejednávaní sporov dotýkajúcich sa ľudských práv, uvedenú eventualitu mali brať do úvahy, keďže majú ultimátnu zodpovednosť za dodržiavanie záväzkov plynúcich z medzinárodného práva z oblasti ľudských práv, resp. možnosť odvrátiť porušenie Dohovoru.

1.3 Ústavné právo ako obmedzenie účinkov rozhodnutí ESLP

Ústavné právo plní vo vzťahu k Dohovoru a judikatúre ESLP významnú úlohu. Jednak určuje hierarchiu právnych predpisov vo vnútri štátu, či už priamo alebo implicitne, a na strane druhej determinuje vzťah k právnym normám, ktoré majú svoj pôvod mimo rámca ústavy (externe voči štátu). Pre účely tohto článku je kľúčový druhý aspekt, ktorý inými slovami, zabezpečuje interakciu medzi vnútroštátnym a medzinárodným právom.

Štáty sa tradične delia do dvoch skupín na základe ich otvorenosti a záväznosti medzinárodného práva v národnom práve, na monistické a dualistické. Kým monistické chápanie

³³ Rozhodnutie zo dňa 12.06.2003, sťažnosť č. 35968/97.

³⁴ Rozhodnutie zo dňa 11.07.2002, sťažnosť č. 28957/95.

³⁵ Pre prax najvyšších súdnych inšancií v SRN, Francúzsku a Spojenom kráľovstve pri interpretácii a aplikácii Dohovoru por. BJORGE, E. National supreme courts and the development of ECHR rights. *International Journal of Constitutional Law*. 2011, roč. 9, č. 1, s. 9.

vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva sa premieta do akceptácie a recepcie medzinárodného práva, ako práva národného s výslovnou stanovenou prednosťou pred zákonmi, dualistické poňatie preberá medzinárodné právo vo forme zákona, pričom medzinárodné právo transformované takýmto spôsobom, má silu rovnakú ako zákon. Medzinárodné a vnútroštátne právo tak v druhom prípade zostávajú oddelené a rozdielne (napr. čl. 55 ods. 2 Základného zákona). V zásade je možné aplikovať zásadu *lex posteriori derogat legi priori*. V oboch prípadoch ústava zostáva nadradená, lebo zostáva právnym predpisom s najvyššou právnou silou.

Uvedený rozdiel medzi monistickým a dualistickým chápaním medzinárodného práva, v prípade Dohovoru, ustupuje do úzadia. V zmysle judikatúry najvyšších súdnych inšancií nielen v štátoch s monistickým vzťahom k medzinárodnému právu (Slovensko³⁶, Česká republika³⁷, či Španielsko³⁸), ale čo je zaujímavejšie, aj v krajinách s dualistickým vzťahom k medzinárodnému právu, je Dohovor súčasťou práva ústavného. V oboch prípadoch k tomu dochádza nepriamo a implicitne a inak, ako určil pôvodný ústavodarca. V nasledujúcej časti poukážeme na prípady dvoch krajín, ktoré majú vo všeobecnosti dualistický vzťah k medzinárodnému právu – Spolkovú republiku Nemecko a Taliansko.

Spolkový ústavný súd v rozhodnutiach, v ktorých sa zaoberal záväznosťou a účinkami rozhodnutí ESLP (*Görgülü*, ale aj *Sicherungsverwahrung I a II*³⁹) zostáva stále na stanovisku, že Dohovor má silu federálneho zákona a Základný zákon zostáva nadradený. Avšak zároveň jedným dychom dodáva, že princíp otvorenosti Základného zákona voči medzinárodnému právu spolu s dialógom medzi najvyššími súdnymi inštanciami v Európe, vyžadujú brať do úvahy rozhodovacia činnosť ESLP pri výklade Základného zákona. Hranicu brania do úvahy praxe ESLP v Nemecku však tvorí kritérium metodologicky obhájiteľnej interpretácie vyplývajúcej z princípu právneho štátu, ktorá spočíva nie v mechanickom preberaní štrasburských štandardov, ale naopak v kreatívnom nasledovaní ESLP⁴⁰

Prípád *Sicherungsverwahrung I a II* je zaujímavejší, lebo sa týkal priamej konfrontácie Spolkového ústavného súdu a ESLP. Konfrontácia spočívala v tom, že nemecký súd prax uvalenia preventívneho väzenia okrem samotného trestu a nad rámec zákonom stanovenej maximálnej výšky trestu v čase spáchania trestného činu podľa čl. 67d § 3 Trestného poriadku, považoval za súladný so Základným zákonom (2 BvR 2029/01). Neskoršie sťažnosti osôb, ktorých sa tento stav týkal do Štrasburgu, vyvrcholili v rozsudku ESLP vo veci *M. c. Nemecko*⁴¹, kde súd konštatoval, že aplikáciou dotknutého ustanovenia nemeckého

³⁶ Por. *inter alia* PL. ÚS 44/03, PL. ÚS 6/08, I. ÚS 226/03, I. ÚS 100/04 atď.

³⁷ Napr. Pl. ÚS 36/01 z 25. júna 2002.

³⁸ Napr. v rozhodnutí č. 155/2009 z 25.06.2009 sa Ústavný tribunál vyjadroval k novele zákona o Ústavnom tribunále, ktorá zmenila prípustnosť ústavnej sťažnosti (*amparo*) týkajúcej sa ochrany ľudských práv. Podľa novely je prípustná len tá sťažnosť, ktorá spĺňa hmotnoprávnu požiadavku „osobitnej ústavnej závažnosti“ (čl. 50.1b zákona o Ústavnom tribunále). V tomto rozhodnutí Tribunál okrem toho, že zdôraznil svoju jedinečnosť pri posudzovaní prípadov spĺňajúcich požiadavku „osobitnej ústavnej závažnosti“, určil demonštratívne prípady, kedy bude považovať sťažnosť za spĺňajúcu túto podmienku. Jedným z príkladov, ktoré uviedol je aj „... zmena doktríny a teórie orgánov poverených interpretáciou medzinárodných zmlúv a dohôd, na ktoré odkazuje čl. 10.2 Ústavy“. Inými slovami, teda zmena judikatúry ESLP, resp. odlišné posudzovanie prípadov španielskymi orgánmi na jednej a ESLP na strane druhej, znamená obligatórny prieskum zo strany Ústavného tribunálu.

³⁹ BVerfGE, 2 BvR 2365/09.

⁴⁰ *Görgülü* 2 BvR 1481/04, § 47.

⁴¹ Sťažnosť č. 19359/04, rozsudok zo 17. decembra 2009, ďalej napr. sťažnosť *Kallweit c. Nemecko*, sťažnosť č. 17792/07, rozsudok z 13.01.2011.

trestného poriadku prišlo k porušeniu čl. 5 a čl. 7 Dohovoru. Na uvedené opätovne reagoval Spolkový ústavný súd v spomínaných rozhodnutiach *Sicherungsverwahrung I a II*, kde práve judikatúra ESLP odhalila nové aspekty výkladu Základného zákona, ktoré nemecký súd v skoršom rozhodnutí nepostrehol.⁴² Z uvedeného, podľa nášho názoru vyplýva, že práve v príčinnej súvislosti s rozhodovacou činnosťou ESLP, Spolkový ústavný súd svoje pôvodné rozhodnutia revidoval. Tým sa nepriamo z Dohovoru stáva súčasť Základného zákona, keď rozhodovacia činnosť je spôsobilá (hoci nepriamo) meniť obsah ústavných noriem, čím *de facto* ESLP mení význam ústavy.⁴³ Dohovor a judikatúra ESLP k nemu tak určujú ústavné právo Nemecka v troch oblastiach: (i) obsah ľudských práv; (ii) rozsah ich ochrany a (iii) princíp právneho štátu. Avšak všetko za predpokladu, že konvencionálne právo neobmedzuje a neznižuje ochranu, ktorú poskytuje jednotlivým právam a slobodám sám Základný zákon.⁴⁴ Aj tento príklad potvrdzuje stanovisko Spolkového ústavného súdu o tom, že oblasť, kedy rozhodnutia ESLP neprináležia k ústavnému záväzku dodržiavať medzinárodné právo, je v zásade úzka, keďže len zmena skutkových okolností prípadu; zníženie ochrany, ktorú poskytuje Základný zákon; porušenie práv tretích osôb v rámci horizontálnych (multipolárnych) vzťahoch; resp. prípad, keď rozhodovacia činnosť ESLP nie je v súlade s interpretačnými postupmi Spolkového ústavného, odôvodňujú nenasledovanie judikatúry ESLP.⁴⁵

Taliansky Ústavný tribunál vo svojich rozhodnutiach č. 348 a 349 z 2007, aj napriek postaveniu ako „obyčajného zákona“ v právnom poriadku, priznal EDLP referenčné hľadisko pri posudzovaní súladu zákonov s ústavou, keď subsumoval EDLP pod čl. 117 ods. 1 talianskej ústavy.⁴⁶ V rámci ústavnej kontroly následne zaviedol tzv. dvojitý test súladnosti⁴⁷, keď Tribunál najprv skúmal súladnosť ustanovení predmetného zákona s EDLP vo svetle výkladu ESLP a zisťoval, či sa nedá rozpor preklenúť prostredníctvom priaznivej interpretácie. Ak sa nedá, nasleduje druhá fáza, a to kontrola ustanovení Dohovoru v interpretácii ESLP so samotnou ústavou, keď medzinárodná norma, slúžiaca ako štandard pre kontrolu ústavnosti, musí reflektovať vyšší prameň práva, ktorý nahrádza.⁴⁸ V prípade súladu sa tak judikatúra ESLP stáva referenčným kritériom kontroly ústavnosti, avšak v opačnom prípade, formálnu prednosť si zachováva talianska ústava.⁴⁹

⁴² Napr. výslovné prebratie výkladu pojmu „osoba duševne chorá“ a príslušná judikatúra k čl. 7 Dohovoru.

⁴³ Por. aj totožný záver súčasného predsedu Spolkového ústavného súdu, VORBUHLE, A. Multilevel Cooperation of the European Constitutional Courts, Der Europäische Verfassungsgerichtsverbund. *European Constitutional Law Review*. 2010, roč. 6, s. 188.

⁴⁴ Por. PETERS, B. Germany's Dialogue with Strasbourg: Extrapolating the Bundesverfassungsgericht's Relationship with the European Court of Human Rights in the Preventive Detention Decision. *German Law Journal*. 2012, roč. 13, č. 6, s. 765.

⁴⁵ *Görgülü 2* BvR 1481/04, § 62; PETERS, B.: *Germany's Dialogue ...* op. cit., s. 767.

⁴⁶ Čl. 117 ods. 1 talianskej ústavy znie: „Zákonodarná moc patrí štátu a regiónom v súlade s ústavou a s obmedzeniami vyplývajúcimi z komunitárneho práva a medzinárodných záväzkov“. Tribunál vylúčil subsumpciu pod čl. 10 ústavy, ktorý hovorí o „automatickej aplikácii“ všeobecných princípov a obyčajových noriem medzinárodného práva, resp. pod čl. 11, ktorý sa stal základom pre integráciu Talianska v EÚ; pozri bližšie rozhodnutie č. 348 z roku 2007 § 3.4.; resp. č. 349 z r. 2007 § 6.1.

⁴⁷ Rozhodnutie talianskeho Ústavného Tribunálu č. 348 z 2007 § 4.7., resp. 5.

⁴⁸ Por. DAL MONTE, F, B. – FONTANELLI, F. The Decisions No. 348 and 349/2007 of the Italian Constitutional Court: The Efficacy of the European Convention in the Italian Legal System. *German Law Journal*. 2009, č. 7, s. 910.

⁴⁹ Por. aj závery tribunálu v rozhodnutí č. 113/2011 zo 4. apríla 2011, § 8, ktoré sa týkalo neexistencie obnovy trestného konania v talianskom právnom poriadku po rozhodnutí ESLP, že prišlo k porušeniu práva na spravodlivý súdny proces podľa čl. 6 EDLP.

Predmetom kontroly nie sú iba ľudské práva, ale ústava ako celok. Aj Tribunál však „... priznáva Dohovoru osobitnú dôležitosť kvôli svojmu obsahu. Táto dôležitosť vyžaduje snahu garantovať, zvlášť na úrovni interpretácie, harmonizáciu ústavy s Dohovorom a inkorporovať garancie v ňom obsiahnuté, ktoré aj zákonodarca musí rešpektovať a vykonávať pri svojej činnosti.“⁵⁰ Je možné uviesť (rovnako ako v prípade Spolkového ústavného súdu), že o zhodu medzi Dohovorom a ústavou pôjde takmer v každom prípade. Kompatibilita ústavy a Dohovoru je zjavná a vyplýva z predmetu úpravy oboch dokumentov – ľudské práva a slobody. Ako však správne dodávajú niektorí autori, v budúcnosti však môže vzniknúť nesúlad v oblasti intenzity ich ochrany, keď by Tribunál namiesto zásahu, resp. neaplikácie vyššieho štandardu vytvoreného interpretáciou ELP pre potreby ochrany iného ústavného práva, urobil kompromis – čiastočne by obetoval obe práva.⁵¹

Konkludujú prax ústavných súdov v krajinách s dualistickým vzťahom k medzinárodnému právu, síce formálne existujú predpoklady, ktoré bránia považovať rozhodovaciu činnosť ELP za súčasť ústavného práva (metodologicky odôvodnená interpretácia vyplývajúca z princípu právneho štátu a ochrany *iných* práv a slobôd v Nemecku, resp. primárne skúmanie ústavnosti rozhodovacej činnosti ELP), ale materiálne je v oboch prípadoch táto judikatúra braná ako súčasť práva ústavného.

Z uvedenej prvej časti príspevku vyplýva niekoľko relevantných záverov, ktoré majú nepochybne význam vo všeobecnej rovine:

1. Obmedzenie účinkov rozhodnutí ELP spočívajúcich v doslovnej interpretácii čl. 46 Dohovoru je prekonané samotnou praxou súdu a ďalej nezodpovedá realite;
2. Každé rozhodnutie je de facto záväzné *erga omnes*, pričom je predpoklad, že uvedený trend sa bude násobiť;
3. Nevyhnutnosť dynamického chápania minimálneho štandardu a predpokladanie rozvoja judikatúry ELP národnými orgánmi;
4. Judikatúra ELP je nepriamo a sprostredkovane súčasťou ústavného práva členských krajín bez ohľadu na ich vzťah k medzinárodnému právu *in genere*.

2. ABSOLÚTNA DEKONŠTRUKCIA ?

Tieto závery nás ďalej oprávňujú rozmýšľať o dekonštrukcii pomyslenej pyramídy právnych predpisov, na vrchole ktorej stojí ústava. Pod pojmom dekonštrukcie máme na mysli opustenie existencie striktnnej nadradenosti a podradenosti sily právnych noriem v právnom poriadku (štrukturalizmus a stabilita) a naopak príklon k odstraňovaniu istej hierarchie a dynamickému chápaniu právneho poriadku.

Absolútna dekonštrukcia sa však nejaví ako najvhodnejší koncept, a to ani vo vzťahu k ľudským právam, či judikatúre ELP. Existencia externého (nadmárodného) práva voči právu vnútroštátnemu so sebou totiž nesie riziko vzniku excesov, a to skôr vo forme interpretácie a aplikácie, než pri jeho tvorbe. Preto je nevyhnutné si ponechať „zadné dvierka“ v prípade nesúladu vykladaného medzinárodného (európskeho) a vnútroštátného práva. Uvedené

⁵⁰ Rozhodnutie Tribunálu č. 349 z 2007, § 6.1.2.

⁵¹ DAL MONTE, F., B. – FONTANELLI, F. op. cit. v pozn. 50, s. 923.

je potvrdzované rozhodovacou činnosťou Spolkového ústavného súdu, keď v rozhodnutí *Görgülü*, vyslovil, že: „... *nie je v rozpore so záväzkom (Základného zákona) k medzinárodnému právu, ak zákonodarca, výnimočne, nekoná v súlade s právom medzinárodnej zmluvy, ak je to jediná cesta, ktorá môže odvrátiť porušenie základných princípov ústavy.*“⁵² V rozhodnutí *Lissabon-Urteil*, Spolkový ústavný súd toto tvrdenie zopakoval v prípade výnimočnej neaplikácie práva EÚ na území SRN.⁵³ Podľa jeho predsedu Andreasa Voßkuhleho je takýto prejav mechanizmu záchranej brzdy najefektívnejší vtedy, ak sa nemusí aplikovať. Kvôli jeho existencii, a nie napriek jeho existencii, sa ešte nikdy nespustil.⁵⁴ Obdobne v prípade konfliktu medzi judikatúrou ESLP a talianskou ústavou, taliansky Ústavný tribunál dá prednosť ústave.⁵⁵

Ústavné súdy nie sú jedinými, ktoré používajú podobnú metódu výnimočného nerešpektovanie práva, ktoré je vzhľadom na svoj pôvod externé voči internému právnemu systému. Súdny dvor EÚ v známom rozhodnutí *Kadi*⁵⁶ zrušil jednak rozhodnutie Súdu prvého stupňa a tiež ignoroval nariadenia Rady EÚ, ktoré preberali rezolúcie BR OSN týkajúce sa boja proti terorizmu, keď uviedol, že na všetky právne akty EÚ sa vzťahuje postulát ochrany základných práv chránených komunitárnym právom (ľudské práva ako objektívne kritériá posudzovania právnych aktov). Tento postoj však príliš jasne kontrastuje s Chartou OSN, ktorá v čl. 103 stanovuje režim, že v prípade konfliktu medzi inými medzinárodnými zmluvami a Chartou OSN, prednosť dostanú záväzky podľa Charty.

Z týchto názorných príkladov môžeme vidieť, že absolútna dekonštrukcia pyramídy právnych noriem sa v praxi a v dlhodobej perspektíve nejaví ako najvhodnejšie riešenie, ba práve naopak – možnosť reagovať na vývoj medzinárodného práva dáva štátom istú flexibilitu vo výnimočných prípadoch „zjavného“ konfliktu so základnými princípmi a hodnotami svojich ústavných poriadkov. Podľa nášho názoru je však ale nevyhnutné monolitický model pyramídy prebudovať, zanechať monisticko-dualistické poňatie vzťahu medzinárodného a vnútroštátneho práva a vybudovať pluralistický vzťah, ktorého charakteristike venujeme priestor v nasledujúcej časti.

3. OD DEKONŠTRUKCIE ÚSTAVY K DIALÓGU SUDCOV

Ako vyplýva zo záveru predchádzajúcej časti je možné postrehnúť prekonanie monistického a dualistického vzťahu vnútroštátneho práva aspoň voči medzinárodnému právu ľudských práv. Tento stav nastal v dôsledku prirodzeného vývoja a rôznych skutočností, akými sú napr. globalizácia, vytvorenie celého korpusu medzinárodného práva, ústavné rozhodovanie na nadnárodnej úrovni, či pozitívny vzťah ústavného práva voči právu medzinárodnému. Osobitne sa uvedené prejavuje v historickom vývoji v oblasti medzinárodného práva ľudských práv po Druhej svetovej vojne a vznikom tak univerzálnych, ako aj regionálnych režimov ochrany týchto práv a slobôd mimo rámca národného a suverénneho štátu. Teória

⁵² 2 BvR 1481/04 z 14.10.2004, § 35.

⁵³ BvE 2/08, 5/08 atď. z 30.06.2009, § 340.

⁵⁴ VOßKUHLE, A. Multilevel Cooperation of the European Constitutional Courts, Der Europäische Verfassungsgerichtsverbund. *European Constitutional Law Review*. 2010, roč. 6, s. 195; vo vzťahu k právu EÚ mu dáva za pravdu rozhodnutie *Honeywell* 2 BvR 2661/06.

⁵⁵ Rozhodnutie č. 113/2011 zo 4. apríla 2011, § 8.

⁵⁶ C-402/05 P a C-415/05 P *Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation c. Rada a Komisia*, z 03.09.2008.

pyramidálneho a hierarchického usporiadania noriem môže len s ťažkosťami zodpovedať každodennej realite.

Ako vhodný koncept sa javí pluralizmus⁵⁷, ktorý je schopný deskriptívne a normatívne odpovedať a reagovať na súčasnú právnu realitu a na prepojenie medzi vnútroštátnymi ústavami a fenoménom medzinárodného práva v oblasti ochrany ľudských práv. Charakteristickou črtou pluralizmu je, že neimplikuje striktné delenie medzi právnymi režimami. Skôr podporuje vzájomné preniknutie, ktoré je interakciou medzi rôznymi právnymi poriadkami. Tento koncept má ďalekosiahle dôsledky v chápaní súčasného ústavného práva. Podľa A. von Bogdandyho: „*Žiadna ústava nevytvára naďalej normatívne universum, ale je skôr prvkom normatívneho pluriversa.*“⁵⁸ Vhodným modelom sa preto namiesto klasickej pyramídy zdá „prepojenie“ (ang. „*coupling*“).⁵⁹

K uvedenému javu dochádza aj preto, lebo väčšina noriem medzinárodného práva sa týka práva vnútroštátneho, ktoré tiež tento okruh vzťahov istým spôsobom upravuje.⁶⁰ V našom prípade pôjde o úpravu ľudských práv v Dohovore a v jednotlivých ústavách. Prepojenie dvoch právnych poriadkov (ústavné a konvencionálne právo) spočíva, podľa A. von Bogdandyho,⁶¹ v prevažnej miere na dvoch doktrínach, ktoré určujú, ako široko/úzko a štruktúrne, bude toto prepojenie realizované:

- a) **vzájomne priaznivá interpretácia práva** tak vnútroštátnych orgánov, ako aj nadnárodných orgánov aplikujúcich a interpretujúcich záväzné právo.
- b) **priamy účinok medzinárodného práva**, resp. tzv. self-executing režim medzinárodných zmlúv. Najvhodnejším riešením pre zakotvenie priameho účinku sa javí norma s najvyššou právnou silou, teda ústava, lebo práve v nej sú riešené fundamentálne otázky. Z tohto titulu by sa mal daný vzťah práva medzinárodného a vnútroštátneho upraviť v takých normách, ktoré požívajú najvyššiu legitimitu. Je to aj rozhodnutie, ktoré je v súlade s konštitucionalizmom ako normatívnou teóriou.

Spomenuté doktríny je potrebné, podľa A. von Bogdandyho, chápať nielen v technickom, ale aj ústavnoprávnom význame. Obe totiž implementujú v sebe vyvažovanie rôznych ústavných princípov, ako napr. medzinárodná spolupráca, demokratická vláda, subsidiarita atď.⁶² Obe budú mať rôzne podoby v rôznych ústavných poriadkoch.⁶³

Výsledkom je obrovský potenciál priameho účinku medzinárodného práva a prebudovanie typického centralizmu a absolutizácie prameňov pozitívneho práva, čo v súčasnosti,

⁵⁷ Pre teoretický koncept pluralizmu v oblasti medzinárodného práva spolu s rozsiahlou citačnou databázou por. BERMAN, P.S. A Pluralist Approach to International Law. *The Yale Journal of International Law*. 2007, roč. 32, s. 301–328.

⁵⁸ VON BOGDANDY, A. Pluralism, direct effect, and the ultimate say: On the relationship between international and domestic constitutional law. *International Journal of Constitutional Law*. 2008, roč. 6, č. 3–4, s. 401.

⁵⁹ VON BOGDANDY, A. op. cit. v pozn. 60.

⁶⁰ Por. KLÍMA, K. Internacionalizace ústavního práva nebo konstitucionalizace práva mezinárodního? In: *Perspektivy vývoja ústavného práva v podmienkach zjednocujúcej sa Európy*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 47.

⁶¹ VON BOGDANDY, A. op. cit. v pozn. 60, s. 398.

⁶² VON BOGDANDY, A. op. cit. v pozn. 60.

⁶³ Známym príkladom je napr. Ústava Juhoafrickej republiky, ktorá v čl. 39 týkajúceho sa interpretácie ľudských práv a slobôd, v ods. 2 a 3 uvádza, že každý súd, tribunál alebo orgán je **povinný brať** pri výklade Listiny práv do úvahy medzinárodné právo a **mal by brať** do úvahy aj komparatívne právo. Tým je podľa nášho názoru zabezpečená priaznivá a harmonická interpretácia na ústavnej úrovni (zvýraznil T.L.).

najmä v praxi, spôsobuje nemalé problémy. Vytvorenie multicentrálneho systému práva⁶⁴, kde záväzné pramene práva prichádzajú aj z orgánov, ktoré majú nadnárodné postavenie (či už európskeho alebo internacionálneho charakteru) a sú „obdarené“ istou dávkou suverenity jednotlivých (väčšinou členských) štátov, by zaradilo aj judikatúru ESLP medzi záväzné pramene práva. Následne dynamická teória o nerozpornosti právneho systému sa stane dominantnou a určujúcou pre novodobý systém práva, lebo len ona má tendenciu kontrasty a nesúlad potláčať, ktoré pluralizmus vzťahu národného a medzinárodného práva zákonite so sebou prináša.⁶⁵ Netreba zabúdať, že v tejto situácii hrajú rozhodujúcu, ak nie najdôležitejšiu, úlohu súdy a sudcovia zvlášť – národní, ale aj nadnárodní.⁶⁶ Práve im bude patriť naša pozornosť v nasledujúcich riadkoch.

V pluralistickom svete existuje hneď niekoľko súdnych, resp. kvázisúdnych nadnárodných inšancií, ktoré majú *de facto* vplyv na rozhodovacie činnosti národných súdov – ESLP, Súdny dvor EÚ, či orgány WTO. Tieto orgány interpretujú európske/medzinárodné právo takým spôsobom, že vnútroštátnym súdom ostáva len veľmi úzky priestor pre vlastné rozhodovanie. Avšak to neznamená, že by sa z národných súdov stávali pasívni prijímatelia „diktátu“ supranacionálnych orgánov. Opak je skôr pravdou a niektorí autori uvádzajú, že národné a v prvom rade ústavné súdy majú čím ďalej väčší vplyv na exekutívu a zákonodarnú moc svojho štátu, keď ich nútia, aby legislatívne schvaľovali ich rozhodnutia, alebo naopak blokovali určité trendy alebo medzinárodný vývoj, ktorý je v rozpore s ústavným textom.⁶⁷ Národné súdy (osobitne súdy ústavné) využívajú k tejto činnosti, okrem interjudiciálnej spolupráce a komparatívneho práva, viacero rôznych nástrojov. Ide napr. o exkluzívnu interpretáciu vnútroštátneho práva, vrátane prepojavacích ustanovení medzi vnútroštátnym a externým právom, hierarchické určovanie záväzkov z medzinárodného práva⁶⁸, nachádzanie medzinárodného obyčajového práva atď. Inými slovami, najmä sudcovia vrcholných súdnych inšancií majú relatívne širokú diškréciu berúc do úvahy množstvo a rozdielnosť prípadov, ktoré pravidelne rozhodujú.⁶⁹ Vnútroštátne (ústavné) súdy sa stali kľúčovými hráčmi pri vytváraní globálneho právneho poriadku.

Uvedené vo vzťahu k európskemu/medzinárodnému právu a jeho aplikácii na národnej úrovni vedie k poznaniu, že medzinárodné súdne orgány (vrátane ESLP) musia brať vnútro-

⁶⁴ Výbornú úvahu na túto tému napísala ŁĘTOWSKA, E. *Multycentryczność wspólczesnego systemu prawa i jej konsekwencje. Państwo i Prawo*. 2005, č. 4, s. 3 an.

⁶⁵ Ide o teóriu O. Weinbergera, ktorú predniesol v referáte Nový inštitucionalizmus ako základ právnej a politickej teórie, zo dňa 09.04.2009; cit. podľa HOLLÄNDER, P. *Soudcovská tvorba práva – napětí vně i uvnitř „interpretova“ světa aneb Mezi hermeneutikou a Bermudským trojúhelníkem*. In: *XVII Karlovarské právnícké dny*. Praha: Linde, 2009, s. 106 a pozn. č. 49.

⁶⁶ Michael Rosenfeld uvádza, že pri budovaní pluralistického ideálu sú sudcovia v najlepšej pozícii klasifikovať a porovnávať protichodné tvrdenia, ktoré často vychádzajú z konfliktných perspektív, ROSENFELD, M. *Rethinking constitutional ordering in an era of legal and ideological pluralism. International Journal of Constitutional Law*. 2008, roč. 6, č. 3–4, s. 450, pozn. č. 84.

⁶⁷ Napr. BENVENISTI, E.–DOWNS, W., G. *National Courts, Domestic Democracy, and the Evolution of International Law. The European Journal of International Law*. 2009, roč. 20, č. 1, s. 64. Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu v *Lissabon-Urteil* BvE 2/08, 5/08 atď. z 30.06.2009 je toho demonštriatívnym príkladom.

⁶⁸ Napr. rozhodnutie ruského ústavného súdu sp. zn. N 1344 – O – II z 19.11.2009 o tom, že trest smrti nie je možné vykonávať s ohľadom na medzinárodnoprávne záväzky Ruska, aj napriek neratifikácii Protokolu č. 6, resp. č. 13 k EDLP ani po 01.01.2010, keď boli splnené všetky podmienky pre začatie s jeho výkonom podľa vnútroštátneho práva (existencia súdu prísediacich v zmysle čl. 20 ods. 3 Ústavy Ruskej federácie).

⁶⁹ Por. SWEET, A. S. *Constitutionalism, Legal Pluralism, and International Regimes. Indiana Journal of Global Legal Studies*. 2009, roč. 16, č. 2, s. 640–641.

štátne súdy ako partnerov, keď tie ďalej pasívne neakceptujú ich rozhodnutia.⁷⁰ Keďže efektívnosť medzinárodných súdov závisí na vykonávaní ich rozhodnutí vo vnútroštátnom práve, nadnárodné súdy to núti predpokladať reakcie národných súdov/orgánov a pristupovať k svojej rozhodovacej činnosti aj z inej perspektívy.⁷¹

Súčasná právna realita v podstate vedie k niekoľkoúrovňovej spolupráci v tzv. Bermudskom trojuholníku európskych ústavných súdov, kde jeden vrchol tvoria národné ústavné súdy, druhý ESLP a tretí vrchol Súdny dvor EÚ.⁷² Dialóg medzi najvyššími súdnymi inštaniami (v našom prípade ESLP a ústavné súdy) je tak v dnešnej dobe nevyhnutnosťou. Jeho charakteristickým znakom je vzájomnosť, ktorá sa osobitne prejavuje v mnohoúrovňovej (difúznej) ochrane ľudských práv – popri národnom katalógu existuje aj celoeurópsky.

Pri ochrane ľudských práv a vzťahu medzi ESLP a národnými súdmi, významnú úlohu hrá skutočnosť, že ESLP z temporálneho a inštitucionálneho hľadiska posudzuje spory po tom, ako sa nimi zaoberala ostatná inštanca na národnej úrovni, čo skôr nahráva dominancii štrasburského súdu. Avšak dialóg v sebe stelesňuje aj osobitný etický vzťah. Ako uvádza Krzysztof Kaleta dialóg je možný len medzi partnermi, ktorí uznávajú svoj rovný status v dôstojnosti a sú pripravení na prijatie hodnotovo-poznávacieho odkazu od druhej strany.⁷³ Ako príklad dialógu, resp. vážnosti národných orgánov zo strany ESLP je možné spomenúť známy koncept *margin of appreciation* a princíp subsidiarity, ktoré nedávna deklarácia z Brightonskej konferencie o budúcnosti súdu (apríl 2012) považuje za tak fundamentálne, že by svoje miesto mali nájsť aj v znení novej Preambuly k Dohovoru. Okrem toho Brightonská deklarácia výslovne zdôrazňuje a nabáda k dialógu medzi najvyššími súdnymi inštaniami členov Rady Európy a ESLP vrátane iniciovania konania pred samotným ESLP o predbežnom a nezáväznom názore ESLP na vec v prípade nejasností ohľadom výkladu Dohovoru zo strany vnútroštátneho orgánu.⁷⁴ Ďalej môžeme spomenúť skutočnosť, že ESLP nekoná ako tretia, či štvrtá inštanca voči národným súdom, či jeho prax, ktorá spočíva v nezisťovaní skutkových okolností prípadu, ktoré patria do pôsobnosti národných súdov. Nakoniec aj celkové pôsobenie štrasburského súdu ako externého audítora praxe národných orgánov svedčí o istej forme dialógu.⁷⁵

Z opačnej strany sa kľúčovým javí súčasný trend národných súdov vo vzťahu k judikatúre ESLP, ktorý popisujú koncepty ako extenzívny výklad ústavného princípu otvorenosti

⁷⁰ Vo vzťahu k Súdnu dvoru EÚ je zaujímavé rozhodnutie českého Ústavného súdu Pl. ÚS 5/12 vo veci tzv. slovenských dôchodkov.

⁷¹ Por. aj tvrdenie Johna Tobina, že sice medzinárodné ľudskoprávne zmluvy obmedzujú suverenitu štátu, ich implementácia je však stále obmedzovaná štátnou suverenitou; TOBIN, J. Seeking to Persuade: A Constructive Approach to Human Rights Treaty Interpretation. *Harvard Human Rights Journal*. 2010, s. 43.

⁷² Vo vzťahu medzi ESLP a národnými súdmi bližšie SADURSKI, W. Partnering with Strasbourg: Constitutionalisation of the European Court of Human Right, the Accession of Central and Eastern European States to Council of Europe and the idea of Pilot Judgements. *Human Rights Law Review*. 2009, roč. 9, č. 3, s. 397 an.; GARLICKI, L. Cooperation of courts: The role of supranational jurisdictions in Europe. *International Journal of Constitutional Law*. 2008, roč. 6, č. 3–4, s. 509 an.; rozhovor s H.J. Papierom, bývalým predsedom Spolkového ústavného súdu, ohľadom rozhodnutia v prípade Görgülü, ktorý sa vyjadril: „Rozhodnutie je tiež a najmä o spolupráci pri výkone rovnakých úloh pri ochrane ľudských a základných práv.“, cit. podľa HOFFMEISTER, P. Germany: Status of Convention on Human Rights in Domestic Law. *International Journal of Constitutional Law*. 2006, roč. 4, č. 4, pozn. č. 36 atď.

⁷³ Por. KALETA, K. Rola dialogu w kulturze konstytucyjnej. *Państwo i Prawo*. 2010, č. 12, s. 18.

⁷⁴ Por. § 12 Brightonkej deklarácie; prístupná na: <http://www.coe.int/en/20120419-brighton-declaration/>

⁷⁵ Por. aj príspevok bývalého predsedu ESLP Jeana-Paula Costu; COSTA, J.-P. On the legitimacy of the European Court of Human Rights' judgments. *European Constitutional Law Review*. 2011, roč. 7, č. 2, s. 179.

k medzinárodnému právu, preberanie rovnakých kritérií a metodologických konceptov, aké používa sám ESLP, prispôsobovanie vnútroštátnej judikatúry trendom na ESLP, evolúcia národného katalógu ľudských práv pod vplyvom Štrasburgu atď. Dialóg sa tak stáva dialektický a skôr horizontálny ako vertikálny.

Predmetný typ dialógu sa podobá viac na snahu o presvedčenie druhej strany, že určité stanovisko, ktoré našlo premietnutie v konkrétnom rozhodnutí je správne a racionálne. Vytvára sa tak koordinácia vzájomných postojov. Naopak hierarchické a autoritárske vynuovenie rešpektu nemá miesto. Uvedenej forme dialógu napomáha na jednej strane rozsiahla práca s *aktuálnou* judikatúrou ESLP na ústavných súdoch a expertné vedomosti o národných právnych poriadkoch vrátane aplikačnej praxe v Štrasburgu. Pri oboch súdnych inštanciách sú na tento účel zriadené osobitné oddelenia, ktoré majú za úlohu monitorovať a analyzovať vývoj. Aby dialóg mohol existovať a fungovať, partnerov musí spájať spoločný cieľ, ktorým je v našom prípade ochrana spoločného a spoločenského dobra, ktoré je reprezentované ľudskými právami.

Avšak dialóg má význam len vtedy, ak existuje reálny spor, ktorý zasa dáva význam autentickému zaangažovaniu sa jeho účastníkom. Dialóg chráni pred povrchným konsenzom, lebo tam, kde sa kooperácia mení na symbiózu, nemožno hovoriť o demokratickom režime.⁷⁶ Teda sám dialóg predpokladá konflikt, ktorý pramení aj z toho, že každý z predmetných orgánov reprezentuje iné záujmy. Kým ESLP zostáva nadnárodný a celoeurópsky súdny orgán ochrany ľudských práv, tak ústavné sudy sú vnútroštátnymi orgánmi, ktoré sú orientované lokálne a skôr reflektujú danú spoločenskú realitu a jej potreby.

Okrem toho, autentický dialóg nielen prehľbuje legitímáciu rozhodnutí, ale zväčšuje aj efektivitu ich realizácie.⁷⁷ Uvedené je dokumentované praxou najvyšších súdnych inštancií zmluvných štátov Rady Európy, ktoré nasledujú a berú do úvahy rozhodnutia ESLP aj bez toho, aby ten mal právomoc rušiť/meniť ich rozhodnutia. Na druhej strane, štrasburský súd, slobodou uváženia a princípom subsidiarity, môže pragmaticky ovplyvňovať vývoj minimálneho štandardu na celoeurópskej úrovni, a tak zabezpečovať efektivitu svojim rozhodnutiam.⁷⁸

Ďalším pozitívnym faktom je, že autentický dialóg prehľbuje dôveru, ktorej úroveň zasa určuje kladný prvok medzi spoluúčastníkmi, a tento prvok následne determinuje reálny charakter politického systému.⁷⁹ Inými slovami, dialóg medzi ESLP a ústavnými súdmi výrazne vplýva na celoeurópsky politický systém, v rámci ktorého dominantnú úlohu hrajú ľudské práva.

⁷⁶ Por. BRZOZOWSKI, W. Współdziałanie władz publicznych. *Państwo i Prawo*. 2010, č. 2, s. 10–12.

⁷⁷ Por. KALETA, K. op. cit. v poz. 75, s. 24.

⁷⁸ Príkladom dialógu a „vyjdenie v ústrety“ niektorým členom Rady Európy je aj nedávne rozhodnutie Veľkej komory vo veci *Scopolla c. Taliansko* (č. 3) z 22.05.2012, sťažnosť č. 126/05, ktoré modifikovalo otázku výkonu volebného práva osôb vo výkone trestu odňatia slobody, keď ESLP opustil stanovisko, že o prekážke výkonu volebného práva týchto osôb mohol rozhodovať výlučne súd. Podľa predmetného rozhodnutia tak môže urobiť aj zákonodarca. Uvedeným sa rozšíril počet štátov, ktorých právna úprava je v súlade s týmto rozhodnutím (vrátane Slovenska). Iným príkladom zníženia štandardu je aj vytvorenie testu pre posudzovanie (ne)jednotosti judikatúry súdnych orgánov v členských štátoch. Podľa rozhodnutia Veľkej komory vo veci *Nejdet Şahin and Perihan Şahin c. Turecko* z 20.10.2011, sťažnosť č. 13279/05, „občajná“ nejednotnosť judikatúry neznamená porušenie EDLP, okrem vážnych a dlhodobých rozdielnych rozhodnutí a pri absencii mechanizmu určeného pre riešenie konfliktných rozhodnutí.

⁷⁹ KALETA, K. op. cit. v poz. 75, s. 19.

4. ZÁVER

Tento príspevok mal za cieľ bližšie poukázať na zmenu paradigmy záväznosti rozhodovacej činnosti ESLP, ktorá spočíva(la) v (i) individuálnej povahe jednotlivých rozhodnutí ESLP; (ii) minimálnom štandarde, ktorý Dohovor vytvára a (iii) vo vzťahu vnútroštátneho a medzinárodného práva. Dôsledky prekonania tejto paradigmy prekonané rozhodovacou činnosťou sú vo vzťahu k ústavnému právu významné. Po prvé, spájajú sa so zmenou chápania samotnej ústavy. Obsah ústavy a predovšetkým jej ľudskoprávneho katalógu nie je exkluzívne vnútroštátny, ale okrem vnútroštátneho rozmeru k sebe priraduje aj rozmer konvencionálny, ktorý sa týka tak obsahu, ako aj rozsahu ochrany jednotlivých práv a slobôd. Po druhé, dochádza k narušovaniu hierarchie a relatívnej stability prameňov práva. Nadnárodné právo a osobitne právo ľudských práv Rady Európy, či už ako produkt tvorby práva alebo jeho následnej interpretácie, sa v zásade dostáva na úroveň ústavy. Následná klasifikácia/hierarchizácia prameňov práva stráca význam, pričom namiesto klasického dualizmu/monizmu sa do popredia dostáva pluralizmus, resp. multicentralizmus, ktoré sú jediné schopné reflektovať súčasnú globalizáciu, ktorá prebieha aj v oblasti ochrany ľudských práv. Doktrína priameho účinku a vzájomne priaznivá interpretácia vo forme dialógu sú správnymi ústavnoprávnymi nástrojmi, ako minimalizovať eventuálne strety, resp. vzniknuté napätie, medzi dvoma rozdielnymi právnymi režimami. Významnú úlohu v tomto vývoji zohrávajú sudcovia najvyšších súdnych inšancií po oboch stranách. Sú to práve oni, kto disponuje širokou škálou nástrojov, ako dialóg udržiavať a prehĺbovať. Niektoré z nich sme v príspevku spomenuli a týkajú sa najmä dôslednejšej aplikácie princípu subsidiarity a slobody uváženia zo strany ESLP, resp. priaznivej interpretácie klauzuly otvorenosti ústavného práva na právo medzinárodné, či nasledovania metodologických postupov ESLP národnými súdmi atď.

Ako príspevok demonštruje, dialóg medzi súdmi a sudcami sa už začal a istý čas trvá. Dôkazom toho sú aj práce sudcov vrcholných európskych súdov citované (nielen) v tomto príspevku a rovnako rozhodnutia týchto súdnych inšancií. Vzhľadom k budúcnosti zostávame plní očakávania, čo následný vývoj v tejto oblasti so sebou prinesie.

Prvotná verzia tohto príspevku bola prezentovaná v Košiciach na konferencii Human Rights Forum, 13.–14. mája 2010. Tento článok vznikol za podpory grantového programu VEGA *Precedens a záväznosť súdnych rozhodnutí v podmienkach Slovenskej republiky*, č. projektu 1/0764/12.

JUDr. Tomáš Lalík, PhD.

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Tomáš Lalík

Binding Effect of the Case-Law of the ECtHR and Deconstruction of Constitutional Law

***Abstract:** Conventional law in the form of the case-law of the ECtHR, as a part of the european law sensu largo, is an external law towards national law. Binding force of the case-law and its effects in national law were traditionally limited by three assumptions: by individual nature of decisions rendered by the ECtHR, by minimal standard created by the ECHR and ECtHR and finally by importance of constitutional regulation towards international (external) law. The paper confronts these assumptions and based on the analyses of relevant case-law of the ECtHR and constitutional courts, suggests shifting the paradigm in a following way each decision of the ECtHR has de facto erga omnes effect; minimal standard must be perceived and applied dynamicly and case-law of the ECtHR is indirectly and implicitly part of the constitutional law including countries with dualistic relationship towards international law. However, absolute deconstruction of hierarchy of sources of law does not appear as most suitable solution mainly due to the uncertainty of development of the case-law of the ECtHR. The better descriptive and normative concept in relationship between case-law of the ECtHR and national legal order is pluralism resting on mutual coupling of different legal regimes. Inevitable part of the pluralist approach is a dialogue among judges and courts of supreme instances on national and supranational level. The paper mentions not only available instruments and their factual utilization shaping the dialogue, but also the ethical dimension of the dialogue itself.*

***Key words:** Convention, case-law of the ECtHR, constitutional law, deconstruction, dialogue*